

2. Калиновський І. Бізнес звать в науку [Електронний ресурс] / Ігор Калиновський // Експерт Online. 2015. Режим доступу: <http://expert.ru/2015/02/28/biznes-zovut-v-nauku/>

3. OECD Innovation Strategy 2015. An Agenda for Policy Action [Electronic resource] / Meeting of the OECD Council at Ministerial Level. Electronic data. Paris, 2015. 16 p. Mode of access: <https://www.oecd.org/sti/OECD-Innovation-Strategy-2015-CMIN-2015-7.pdf>

4. Technology and Industry Scoreboard 2015: Science and Research Today [Electronic resource] / OECD Science. Electronic data. 11 p. Mode of access: <http://www.oecd.org/sti/Science-brief-scoreboard.pdf>

5. The Global Innovation Index 2014 The Human Factor in Innovation [Electronic resource] / World Intellectual Property Organization. Electronic data. 2014. 401 p. Mode of access: http://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/economics/gii/gii_2014.pdf

6. The Global Innovation Index 2015 Effective Innovation Policies for Development [Electronic resource] / World Intellectual Property Organization. Electronic data. 2015. 419 p. Mode of access:

http://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo_gii_2015.pdf

7. The Global Innovation Index 2016 Winning with Global Innovation [Electronic resource] / Cornell University, INSEAD, and the World Intellectual Property Organization. Electronic data. 2016. 423 p. Mode of access: http://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo_pub_gii_2016.pdf

УДК 339.972(510) (045)

Зарубінська О.О.,

студентка 401 групи МЕВ (бакалавр)

ННІМВ НАУ, м. Київ, Україна

Науковий керівник:

Пузанов І.І.,

д.е.н., професор,

Професор кафедри міжнародних фінансів

Інституту міжнародних відносин

Київського національного університету імені Тараса Шевченка,

м.Київ, Україна

ЕПОХА «НОВОЇ НОРМАЛЬНОСТІ» ДЛЯ КНР: ПРОБЛЕМИ, ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЗМІН

Анотація. У статті розкрито зміст концепції «нова нормальність» та проаналізовано сучасну економічну ситуацію в КНР крізь призму цієї концепції. Визначено проблеми, з якими стикається економіка КНР на сучасному етапі, і досліджено причини їх виникнення. Проаналізовано заходи

влади КНР у відповідь на нові економічні реалії та здійснено прогноз наслідків нової економічної політики КНР для інших країн світу й України зокрема.

Ключові слова. Нова нормальність, інвестиційний бум, перевиробництво, економічні дисбаланси, боргове навантаження, кредитна ін'єкція, рентабельність.

Olha Zarubinska,
Student of 401 group IER (Bachelor) SIIR, NAU
Kyiv, Ukraine
Scientific Supervisor:
Igor Puzanov,
D.Sc. in Economics, Professor of the Department of International
Finance,
Institute of International Relations of the Taras Shevchenko National
University of Kyiv,
Kyiv, Ukraine

ERA OF “NEW NORMAL” FOR CHINA: PROBLEMS, CHALLENGES AND PROSPECTS FOR CHANGE

Summary. This article explains the concept of the “new normal” and analyses current economic situation in People’s Republic of China on the basis of this concept. It identifies problems the Chinese economy faces today and tries to investigate their causes and roots. New steps and measures of Chinese authorities in response to the new economic reality are analysed, and an attempt is made to predict possible consequences for other countries and Ukraine in particular.

Key words. New normal, boom of investment, overcapacity, economic misbalances, leverage, credit injection, return on investment.

Постановка проблеми. Криза 2008-2009 років кардинально змінила світову економіку. На місце стрімкого економічного зростання глобального масштабу, яке продовжувалося десятки років, прийшов період стагнації та непевності. За словами П. Кругмана, вже більш ніж 7 років ми живемо в умовах волатильної, повільної та надзвичайно схильної до криз економіки [1]. Світ не вийшов із кризи згідно з прогнозами циклічної теорії, а натомість увійшов у епоху низьких або від’ємних значень росту ВВП, високого безробіття і неефективних монетарних політик. У 2009 році такій ситуації було запропоновано термін – «нова нормальність». Хоча економіка КНР – ВВП, зайнятість, експорт і імпорт товарів, послуг та інвестицій – зазнали важкого удару під час кризи, швидка урядова реакція і відповідна монетарна політика суттєво пом’якшили наслідки цього удару. Тим не менш, сьогодні весь світ насторожено спостерігає за сповільненням темпів розвитку Китаю, який від двозначних чисел перейшов до рівня 6-7%. Важливо визначити, чи є дана ситуація для китайської економіки «ною нормальністю», чи вона може бути

покращена за умови проведення низки конкретних політичних та економічних заходів. Актуальним є дослідження причин та закономірностей такого сповільнення, прогнозування наслідків та визначення необхідної реакції китайських правлячих кіл та світової економічної спільноти.

Аналіз останніх наукових досліджень і публікацій. Темі «нової нормальності» присвячено багато праць провідних світових економістів, таких як П. Кругман [1], Дж. Хартлі [11], Б. Гордон, Б. Хукман. Питання китайської «нової нормальності» досліджували М. Фарукі, Р. Каплінські, В. Манджіер, Д. Робертс, Ху Аньган [12], Є. Брагіна [2], П. Мозіас [6] та інші. Серед вітчизняних науковців у дослідження питання зробили внесок М. Лазарчук [13], Т. Веремієнко, О. Матусова, І. Іващук, О. Харина та інші.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Висвітлювана тема надзвичайно актуальна і є предметом інтенсивного обговорення серед лідерів світової наукової економічної думки. Однак не існує чіткої позиції щодо того, чи китайська «нова нормальність» є негативним, чи закономірним і цілком природним явищем; існують значні розбіжності в прогнозах подальшого розгортання подій; зовсім не вичерпано як сферу досліджень питання перспектив, які відкривають сьогоднішні зміни в економічній ситуації КНР.

Метою дослідження є вивчення економічних реалій КНР та розгляд можливості їх тлумачення через концепцію «нової нормальності»; аналіз кроків китайської влади у рамках побудови «нової нормальності» та виведення причин і можливих наслідків для світу і України.

Завдання дослідження:

- З'ясувати походження і значення терміну «нова нормальність»;
- Дослідити економічну ситуацію, що склалася в КНР, у контексті світової економіки;
- Визначити причини входження КНР у фазу «нової нормальності»;
- Проаналізувати заходи, які здійснюватиме влада КНР у відповідь на нові економічні реалії;
- Виявити можливі наслідки для світу і України.

Виклад основного матеріалу. Термін «нова нормальність», хоча вперше з'явився, за різними поглядами, в кінці 1960-х років, популярність отримав на фоні глобальної фінансової кризи 2008-2009 років. Ця криза, передбачена багатьма економістами (зокрема, Н. Рубіні, визначним американським науковцем), все ж виявилася неочікуваною, особливо тому, що їй передував період тривалого всеосяжного економічного зростання. Після удару, попри очікування прихильників циклічної моделі, світова економіка так і не відновилася; феномен, складовими якого стали сповільнення темпів світового економічного зростання (до 2-2.5%), висока волатильність на товарних та грошових ринках і зниження ефективності традиційної державної політики (фіскальних і монетарних стимулів), і отримав назву «нової нормальності» [2]. Цю назву озвучив у травні 2009 року Мохамед Ель-Еріан, керівник Public Investment Management Company (PIMCO, Каліфорнія, США).

У контексті КНР «нова нормальність» має дещо інше значення. З часу свого відкриття для міжнародної торгівлі й інвестицій та імplementації фритрейдерських реформ у 1979 році, Китай увійшов до ряду найшвидше зростаючих світових економік, демонструючи двоцифрові показники зростання реального ВВП. У останні роки Китай сформувався як ключова глобальна економічна сила. Сьогодні це найбільша економіка світу, виробник, торговий партнер та власник резервів іноземних валют.

Світова економічна криза, що почалася в 2008 році, суттєво вплинула на китайську економіку. Китайський експорт, імпорт та потоки прямих іноземних інвестицій (ПІ) знизилися, ріст ВВП сповільнився, а мільйони китайських робітників втратили роботу. Китайський уряд відреагував застосуванням пакету економічних стимулів у розмірі 586 млрд доларів США та послабленням монетарної політики для стимулювання банківських позик. Такий підхід дозволив Китаю ефективно пом'якшити ефект від різкого падіння світового попиту на китайські товари [3]. КНР продовжила зростати швидкими темпами, породжуючи очікування, що саме вона буде відігравати стабілізуючу роль в світовій економіці в разі серйозної глобальної рецесії. Очікувалося, що саме китайська економіка замінить або компенсує падіння рівня споживання у більшості країн з розвинутою економікою [4].

Проте загальновизнаним є сповільнення китайської економіки в останні роки, причиною чого частково є різке зниження темпів росту експорту і капітальних інвестицій. Реальний ВВП впав з 10.4% у 2010 році до 7.8% у 2012 і 6.9% у 2015. На фоні глобального занепокоєння сповільненням китайської економіки, Президент КНР Сі Цзіньпін заявив, що Китай входить у нову фазу, фазу «нової нормальності» з помірним, але стабільним зростанням. Проте навіть у перспективах помірного зростання немає впевненості: МВФ знову переглянув свої прогнози і очікує стійке падіння темпів росту до 6.5% у 2017 і 6.0% у 2018 році [5].

Побудовано автором за даними Світового Банку.

Одним із ключових факторів сповільнення росту Китаю визнаються зміни на внутрішньому ринку трудових ресурсів. По-перше, надлишок трудових ресурсів у традиційному, переважно аграрному секторі господарства, на який довгий час спиралася китайська економіка, сьогодні майже вичерпано, і ріст

виробництва у сучасному, урбаністичному секторі економіки буде зараз все більше стримуватися обмеженнями з боку пропозиції робочої сили.

По-друге, у всій країні, а особливо в найрозвинутіших східних провінціях, конкуренція підприємств за робочу силу сприяє збільшенню витрат на оплату праці; а зростання заробітної плати веде до втрати китайськими компаніями існуючої дотепер цінової конкурентоспроможності.

По-третє, ситуація значно ускладнюється демографічними змінами в китайському суспільстві. Китай нарешті почав відчувати ефект своєї політики «однієї дитини», розпочатої в кінці 1970-х. Зараз очевидно, що політика, розроблена з самого початку для того, щоб зупинити виснаження ресурсів країни зростаючим населенням, стала серйозною загрозою для зростання країни в прийдешні десятиліття. У 2015 році лідери КНР скасували програму, але наслідки більш ніж трьох десятиріч її дії будуть проявлятися ще багато років [6, с.18].

Так, зниження народжуваності означає, що нація матиме все менший і менший «пул» працездатного населення. Така ситуація стримуватиме – і вже стримує – економічне зростання і призведе до надто швидкого росту рівня заробітних плат, змушуючи компанії переміщувати свої заводи та фабрики у країни з меншими витратами на робочу силу в Азії та деінде. Окрім цього, демографічний зсув означає дедалі більшу частку старіючого населення, що призведе до наступного зменшення кількості робочої сили, збільшення затрат на охорону здоров'я та збільшення тиску на молодше покоління [7].

Побудовано автором за даними China Statistical Yearbook-2016.

Демографічні виклики – лише одна частина китайської проблеми. Можна стверджувати, що сповільнення Китаю є закономірним, якщо поглянути на методи економічного регулювання, яким послуговувався китайський уряд ще з часу реформ Дена Сяопіна. Західні експерти відмічають, що саме нинішня економічна модель Китаю призвела до низки негативних економічних та соціальних наслідків, таких як надмірна залежність від капітальних інвестицій і експорту, неефективність більшості секторів економіки (в основному як результат промислової політики держави), забруднення навколишнього

середовища, зростання нерівності в доходах тощо. На думку експертів, багато економічних проблем та викликів Китаю спричинені його неповним переходом до стратегії вільного ринку, а також дисбалансами, які виникли як наслідок націленості китайського уряду досягти високих показників економічного зростання за будь-яку ціну. [4]

Дійсно, уряд КНР завжди вдавався до інвестиційної експансії для «розгону» економіки, обмежуючи будь-які можливості для саморегулювання ринку. Гіпертрофований інвестиційний бум, періодично виникаючий в економіці завдяки доступності державного фінансування і перекладанню на державу збитків від невдалих проектів, виступав головним чинником інфляційних перегрівів. Відомо, що інвестиційна експансія та вузькість споживчого попиту закономірно призводять до формування в економіці надлишкових потужностей і нереалізованих товарних запасів. Китай уже давно стикався з проблемою перевиробництва, але можна стверджувати, що кожного разу йому допомагали зовнішньоекономічні фактори, зокрема вступ до СОТ у 2003 році й відкриття нових інвестиційних та експортних можливостей, які компенсували слабкий внутрішній попит [6, с.20].

Проте сьогодні старі методи стимулювання результату не дадуть. Керівництво КНР усвідомило, що повторення політики минулих років лише посилить існуючі дисбаланси; радикальне пом'якшення грошової політики може викликати пожвавлення інвестицій, але в результаті будуть створені нові виробничі потужності. А масштабна монетарна експансія призведе до помітного прискорення інфляції в секторах, де ріст цін не стримується перевиробництвом (такі як продовольчі ринки, ринки капітальних активів).

Потенціал господарської системи, що склалася в 1990-2000-і роки, вичерпався. Якщо керівництво КНР це зрозуміє, то «нова нормальність» може стати дуже позитивним *перехідним* явищем, - відправним пунктом на шляху прогресивних структурних трансформацій в економіці країни.

16 березня 2016 року 12-м Національним Народним Конгресом КНР було прийнято 13-й п'ятирічний план, який можна назвати програмою суттєвих змін на шляху до більш диверсифікованої економіки, більш стійкого зростання і більш рівномірного розподілу вигод.

Головним для нової п'ятирічки (2016-2020) є підтримання росту ВВП на рівні 6.5% впродовж усіх п'яти років. Ця ціль базується саме на ідеї «нової нормальності», яка в свою чергу фокусується на змінах, структурній реорганізації та трансформації китайської економіки. Задля її досягнення плануються якісні зрушення вздовж декількох осей, а саме:

- Від інвестицій до споживання як основи попиту;
- Від промисловості до сфери послуг як основи виробничої віддачі;
- Від дешевих процесів збірки (low-cost assembly) до технологічної інновативності як основи конкурентоспроможності;
- Від державної до приватної власності;

- Від росту, заснованого на кредитних ін'єкціях, до скорочення боргового навантаження (делевериджу).

Перш за все, збільшення споживання всередині країни сьогодні є ключовою умовою зростання. У 2015 році внесок споживання у економічне зростання становив 60%, - більше, ніж інвестиції. Щоб продовжити цей тренд, необхідно, щоб дохід домогосподарств зростав швидше, ніж ВВП, а також щоб послуги соціального забезпечення покривали більше населення, зменшуючи потребу в запобіжній економії. Зміна поколінь – від ощадливих старших людей ери Мао Цзедуна до вільних у витратах дітей ери реформ – може допомогти політикам у їх завданні. Розширене покриття соціальним забезпеченням сотень мільйонів робітників-мігрантів вимагатиме реорганізації податкової системи, яка до цього часу була мало дієвою.

Побудовано автором за даними China Statistical Yearbook-2016.

По-друге, перехід від промисловості до сфери послуг вже розпочався. На початку 12-ї п'ятирічки послуги становили близько 44% економічного результату країни, а промисловість – 46%. У 2015 це співвідношення стало 50% та 41%, відповідно. Частковою причиною є вищі доходи домогосподарств, що призводять до вищого попиту на послуги. Окрім того, переорієнтації сприяє поступове скасування державних субсидій промисловості.

Інновація – ще одна важлива для 13-го плану концепція. КНР усвідомив, що компенсувати різке скорочення населення працездатного віку та швидко зростаючі зарплати має підвищення продуктивності. 13-й план обіцяє значно розширити інвестиції в R&D і спрямувати фінансову підтримку в нові стратегічні галузі. Наздогнати світових технологічних лідерів Китаю буде непросто, але прогрес уже помітний: якщо в 2013 році Китай був на 35-му місці в Глобальному індексі інноваційності, то в 2016 він піднявся на 25-ту позицію [8].

Щодо питань власності, то зрозуміло, що уряд КНР не збирається втрачати свій командний контроль. Стратегічні активи енергетичної,

банківської та телекомунікаційної галузей залишатимуться під державним контролем. Однак загальна частка державного сектору буде знижена. Буде реалізовано реформу державного сектору щодо розділення компаній на стратегічні, громадські та комерційні. Прискорить зміни і реформа цін на фактори виробництва, яка скасує непрямі субсидії неефективним державним компаніям.

Насамкінець, одним із основних викликів для політиків КНР у наступні роки буде приборкання нестримного розширення кредитів. За даними Банку міжнародних розрахунків, державний, корпоративний та домогосподарський сектори разом мали 26.6 трлн доларів США непогашеного боргу у 2015 році. Таким чином, Китай зараз має одну з найвищих часток позикових коштів серед економік, що розвиваються, - 255% від ВВП. Взагалі, ріст кредитного капіталу сповільнився після 2010 року, але непогашений баланс нефінансового сектору продовжив збільшуватися в середньому на 18.1% у 2010-2015, стабільно перевищуючи темпи зростання номінального ВВП [9]. Така ситуація несе серйозні ризики банкрутства для компаній та нестабільності для банків. Переорієнтація на сектор послуг та приватні компанії, які є менш капіталомісткими і мають вищу рентабельність, є критичною умовою для уникнення боргової пастки [7; 10].

Наслідки 13-ї п'ятирічки для всього світу суттєві. По-перше, розширення споживчої бази всередині країни, дедалі більший середній клас створить нові ринки для закордонних компаній. Ширина можливостей, звичайно, залежатиме від регулювання та ступеню відкритості економіки, і в цьому аспекті надзвичайне значення мала промова Сі Цзіньпіня на Давоському форумі 2017 року, де він відзначив, що КНР стає на шлях підтримки глобалізації.

По-друге, план КНР покладається на можливість інших країн розширити свої можливості по виробництву дешевих товарів, і Китай буде інвестувати у такі країни [9]. Тепер уже Китай буде переносити виробництво у «дешевші» країни. Для всіх економічних партнерів КНР, і України зокрема, наслідки буде мати зміна структури китайського виробництва і попиту, що відобразиться як на експортних, так і імпорتنих операціях. Для того, щоб не втратити конкурентні позиції в якості партнера КНР, потрібно вчасно переглянути орієнтири та гнучко відреагувати на зміни, які відбувається вже зараз.

Висновки та перспективи подальшого дослідження. Китайська епоха «нової нормальності» розпочалася зі сповільнення темпів економічного зростання країни, яке на сьогодні триває вже більше 5-ти років. Таке сповільнення держави, яка за короткий період стала провідною економічною силою світу, ключовим товаровиробником, торговельним партнером і власником іноземних валютних резервів, закономірно призвело до занепокоєння у всіх країнах світу. Причиною такого сповільнення є не раптова подія, але скоріше поступове накопичення неефективностей та дисбалансів всієї китайської економічної моделі. Покладання на інвестиції та кредити держави замість розбудови внутрішнього попиту неодмінно приводить до перевиробництва і росту кредитної заборгованості, яку рано чи пізно стає

неможливо підтримувати. Державні пакети стимулювання лише поглиблюють і відстрочують проблему. Однак сьогодні влада КНР стала на шлях рішучих змін в економіці, що відображено в останньому, 13-му п'ятирічному плані, затвердженому в 2016 році. Цей план закріпив низку кардинальних структурних реформ, покликаних позбавити китайську економіку тих дисбалансів, які ставлять під загрозу загальне економічне зростання країни. Зокрема, акцент зміститься в бік розширення внутрішнього споживання, підвищення ролі сфери послуг, зменшення боргового навантаження, а також переходу до інноваційного розвитку.

У цілому, ініціативи, відображені в 13-му плані, показують, що китайська влада розглядає сьогоднішній період сповільнення як час для переходу на нову економічну модель, час трансформації всієї економіки. Якщо заплановані реформи буде реалізовано, ми можемо говорити, що «нова нормальність» КНР буде описувати не явище сповільнення росту, але перехід до якісно нового, збалансованого зростання, із більш помірними показниками, але більш значущими вигодами для всього населення Китаю і, в результаті, для інших країн. Так, за словами Президента КНР Сі Цзінпіня, «нова нормальність» поки знаходиться на ранньому етапі становлення, але якщо Пекін зможе втриматися на визначених рубежах, громадяни Китаю можуть розраховувати на постійне зростання і покращення матеріальних умов і якості життя, а інший світ – на більш глибоку інтеграцію Китаю в глобальну економіку.» Перспективи змін у китайській економіці мають стати закликком для інших країн і України до детального аналізу своїх відносин із КНР на даному етапі й визначення аспектів, які зазнають найбільшого впливу. Зокрема, необхідно розробити стратегію гнучкого реагування на зміну експортної та імпоротної політики КНР для того, щоб не лише не втратити, але й покращити свої позиції як партнера цієї країни. Таким чином, дана тема є дуже багатогранною й потребує глибокого подальшого дослідження.

Використані джерела

1. Krugman P. Persistent Global Weakness Is The New Normal [Електронний ресурс] / Paul Krugman // The Irish Times. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.irishtimes.com/business/economy/paul-krugman-persistent-global-weakness-is-the-new-normal-1.2327167>.

2. Брагина Е. Новая нормальность [Електронний ресурс] / Е. Брагина // Мировое и национальное хозяйство. – 2012. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.mirec.ru/2012-04/novaa-normalnost>.

3. Morrison W. China's Economic Rise: History, Trends, Challenges, and Implications for the United States [Електронний ресурс] / Wayne M. Morrison // Congressional Research Service Report. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: <https://fas.org/sgp/crs/row/RL33534.pdf>.

4. China's "New Normal": Challenges Ahead For Asian-Pacific Trade [Електронний ресурс] // Trade Insights. – 2015. – Режим доступу до ресурсу:

<http://www.unescap.org/resources/chinas-new-normal-challenges-ahead-asia-pacific-trade-trade-insights-issue-no-11>

5. <http://databank.worldbank.org/data/home.aspx> - офіційний сайт Світового Банку

6. Мозиас П. «Новая нормальность» китайской экономики . Мирская экономика и международные отношения, 2015, т. 59, № 12, сс. 15-29

7. China's 13 Five-Year Plan. The Report [Електронний ресурс] // Bloomberg Brief. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: <http://newsletters.briefs.bloomberg.com/document/4ez1h04mbudz3g1tny/growth-target>.

8. <https://www.globalinnovationindex.org/analysis-indicator> - офіційний сайт рейтингу Global Innovation Index

9. Li C. China's Credit Growth: How Fast Is Too Fast? [Електронний ресурс] / Cindy Li // Federal Reserve Bank of San Francisco. – 2016. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.frbsf.org/banking/asia-program/pacific-exchange-blog/china-credit-growth/>.

10. 13th Five-Year Plan: What To Expect From China [Електронний ресурс] // United Nations Development Programme. – 2016. – Режим доступу до ресурсу: https://issuu.com/undp-china/docs/undp-ch-issue_brief_13th_fyp?workerAddress=ec2-52-91-250-201.compute-1.amazonaws.com.

11. Hartley J. How 'The New Normal' Of Economic Growth Took Shape [Електронний ресурс] / John Hartley // Forbes. – 2016. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.forbes.com/sites/jonhartley/2016/02/29/falling-productivity-underlying-slow-gdp-growth-and-how-monetary-policy-became-the-only-game-in-town/#2ebc4076625f>.

12. Аньган Х. «Новая нормальность» Китая [Електронний ресурс] / Ху Аньган // Foreign Affairs. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.globalaffairs.ru/number/novaya-normalnost-kitaya-17500>.

13. Лазарчук М. О. Соціально-економічні реформи в Китаї: генезис та чинники [Електронний ресурс] / М. О. Лазарчук // Вісник МСУ. – 2013. – Режим доступу до ресурсу: www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis.../cgiirbis_64.exe?...2.

14. China Statistical Yearbook 2016. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.stats.gov.cn/tjsj/ndsj/2016/indexeh.htm>